Odbitka z N-ru 2 „Ziemi" z dn. 15 stycznia 1930 r.

WIKTOR ORMICKI.

O STREFY GOSPODARCZE WOJEWÓDZTWA KRAKOWSKIEGO.

Przez strefę gospodarczą rozumiemy ściśle ograniczony obszar, na którym, dzięki zbliżonym warunkom pewne gałęzie gospodarki analogiczne znajdują możliwości istnienia i rozwoju. Stąd pojęcie strefy gospodarczej, jako ściśle wydzielonego obszaru, jest funkcją dwóch czynników: warunków (w najszerszem tego słowa znaczeniu) i dowolnie obranej gałęzi gospodarki.

Pragnąc zatem wydzielić jakąkolwiek strefę gospodarczą, musimy ustalić pożądane kryterja i prześledzić ich jakościowe nasilenie. Jak długo badania obejmują jedną gałąź pewnego kierunku gospodarczego (np. rolnictwa)—wynikiem ich może być tylko ustalenie s t r e f s p e c j a l n y c h n i ż s z e g o r z ę d u — jako uwzględniających jedną cechę (uprawa żyta). Wyczerpanie cech danego kierunku gospodarczego (np. rolnictwa) otwiera możliwość wyodrębnienia s t r e f s p e c j a l n y c h w y ż s z e g o r z ę d u, jako opartych na większej ilości cech. Ideałem pozostanie zawsze wydzielenie i n t e g r a l n y c h s t r e f g o s p o d a r c z y c h, łączących sumy cech charakterystycznych dla wcześniej wyróżnionych stref specjalnych niższego, względnie wyższego rzędu. W konkretnym przypadku idzie o strefowość specjalną wyższego rzędu, t. j. o zanalizowanie w ramach dzisiejszego województwa Krakowskiego stref gospodarki rolno-hodowlanej.

Ani problem ani zadania, nie są nowe. Już w r. 1869 dzielono b. Galicję Zachodnią na pięć stref gospodarczych. Opisał je i scharakteryzował cyfrowo Pilat; trzydzieści lat później zwrócił uwagę Bujak, że podział ten (przyjęty zresztą przez austrjackie Ministerstwo rolnictwa) oparty na kryterjach geologicznych i klimatycznych zbyt schematycznie wtłoczono w ramy administracyjne. W przededniu zmartwychwstania Polski naszkicował projekt i zadania rolno-gospodarczego podziału b. Galicji Zachodniej Hupka J.

Krótka wycieczka przez obszar województwa Krakowskiego wskazuje, że na terenie jego rozwiniętych jest kilka, różniących się między sobą, typów gospodarki, które—jako związane z odmiennemi krainami geograficznemi—nadają charakter krajobrazowi. Szczegół ten podkreślono wyraźnie w naszej literaturze naukowej (Sawicki, Słomkówna). Chodziłoby tedy o wypracowanie takiego programu badań, któryby umożliwił wyłączenie wszelkiej podmiotowości autora, a ułatwił wzmożenie krytycznego ustosunkowania się do analizowanych przejawów życia gospodarczego.

Z natury rzeczy podąży praca badawcza w dwóch kierunkach. Koniecznem będzie uwzględnienie budowy pionowej (hypsometrji), jako jednego z niezwykle silnych czynników gospodarczych. Łatwo się domyśleć, że prócz wyniesienia bezwzględnego—nachyleniu i ekspozycji, zależnie od okolicy więcej lub mniej poświęcić trzeba będzie uwagi.—Drugim czynnikiem jest hydrografja. W szczególności ważną jest sprawa najdalszego zasięgu wód wylewowych. Kwestja czasowego odpływu, stosunku opadu do odpływu i wyparowania, jako same przez się zrozumiałe w ich znaczeniu praktycznem dla rolnictwa, nie wymagają specjalnych wyjaśnień. Zupełnie natomiast nowego opracowania wymaga klimat. Rolnik potrzebuje dla celów uprawy d a t r z e c z y w i s t y c h a nie średnich i redukowanych. Tutaj należy zagadnienie sum ciepła dostarczanego w poszczególnych okresach jak i potrzebnego, względnie niezbędnego dla celów wege-

tacyjnych. Bez wzmianki pozostawiam wszystkie inne dane klimatologiczne i meteorologiczne. Ich znaczenie praktyczne jest ogólnie znane i uznane. Ostatnim problemem o charakterze ogólnym, którego analiza jest nieunikniona, to stan aparatu komunikacyjnego, a więc zaopatrzenie w drogi żelazne, bite, gruntowe; stosunek dróg do powierzchni i do zaludnienia, ich spadki, stan, użyteczność it.p. Gęstość sieci informacyjnej (telefony, telegrafy, poczty) zdradzić może dużo tajemnic co do nasilenia życia gospodarczego.

Analiza wzmiankowanych czterech zasadniczych czynników, wpływających na rozwój życia gospodarczego w zakresie rolnictwa i hodowli wyjaśni niewątpliwie tło procesów dynamicznych i pozwoli na ostrożne sformułowanie pierwszych hypotez. Pragnąc w poznanych ramach przestrzennych wydzielić strefy gospodarcze wdrożymy dalsze badania o charakterze specjalnym. Wyjdziemy od rozmieszczenia głównych typów użytkowania ziemi, zmierzając do rozpoznania i ustalenia zasadniczego rysu gospodarki (rolna, łąkowa, pastwiskowa, leśna i t. d.). Na obszarach gospodarki rolnej poddamy analizie występowanie i rozmieszczenie poszczególnych upraw (pszenica, jęczmień, ziemniaki i t. d.) w zamiarze wyróżnienia okolic o przewadze uprawy tego lub innego ziemiopłodu. Studjum plonu z ha rzuci światło bądźto na stosunki pedologiczne, bądź też na poziom techniki rolnej. Korrelacje między powierzchnią obsiewu a wysokością plonów umożliwią zorjentowanie się w charakterze gospodarki (samostarczalna, handlowa). Występowanie i rozmieszczenie gospodarstw wzorowych, stan nasiennictwa, poziom sadownictwa i warzywnictwa nie są obojętne przy decydowaniu o przynależności obszaru do tej lub innej strefy gospodarczej. To samo odnosi się do rozmieszczenia przedsiębiorstw, pracujących dla rolnictwa i zakładów przemysłu rolnego. Badania, przedsięwzięte według powyższego programu, dadzą szereg map, analizujących jedną cechę i dających podstawy do wydzielenia stref specjalnych niższego rzędu. Ostatnia mapa z serji map rolnych — o ile uwzględni w całej charakterystycznej rozciągłości wyniki poprzednich badań — wykazać winna strefy gospodarczo-rolne (strefa specjalna wyższego rzędu). Naszkicowane powyżej metodyczne postępowanie odnosi się i do hodowli. Metoda pozostaje ta sama, zmienia się przedmiot badań. Pracę naszą rozpoczniemy od zorjentowania się co do gatunków hodowanego inwentarza. Staraniem naszem będzie wydzielić strefy dominowania pewnej hodowli (np. wołów, koni, i t. p.). Rozmieszczenie punktów hodowli rasowej, występowanie obór zarodowych i t. p. oświetli tendencje polityki hodowlanej. Wyraźnie zarysuje się związek między usiłowaniami poprawy hodowli a rozmieszczeniem tych zakładów przemysłowych, które bądźto opierają się na hodowli, bądźteż dla niej pracują.

Wyczerpanie powyższego programu wprowadzi w bezwzględne stosunki rolno-hodowlane województwa krakowskiego. Dla uzyskania obrazu lokalnej roli gospodarki rolno-hodowlanej województwa i dla zdobycia wiadomości o jej znaczeniu państwowem niezbędne będą dalsze studja. Winny one uwzględnić:

1) wysokość produkcji poszczególnych ziemiopłodów na głowę ludności wiejskiej,

2) stosunek żywego inwentarza również do zaludnienia wiejskiego i

3) rozmiary handlu ziemiopłodami i inwentarzem.

Analiza stosunku zachodzącego między plonem[1]) i żywym inwentarzem a zaludnieniem wiejskiem wskaże wartości graniczne, charakterystyczne dla ruchu handlowego (moment importu, moment eksportu). Wnioski tą drogą wysnute podlegają kontroli w czasie pracy nad handlem, co przewiduje pkt. 3.

Wydaje mi się, że to jest jedyna droga do wydobycia się z kręgu dotychczasowych ogólnikowych wiadomości o równoleżnikowym trójdziale województwa Krakowskiego, który to pogląd ulegnie prawdopodobnie modyfikacjom w związku z południkowo zorjentowanemi szerokiemi dolniami walnych rzek karpackich, wzdłuż których wsuwają się daleko wgłąb gór strefy gospodarki niżowej.

---

[1]) Dla braku miejsca przechodzę nad kwestją odliczania zbóż na siew, obliczania szkody i t. p.